

У Раді готують нову редакцію закону про забезпечення прав переселенців: які зміни пропонують і чому вони потрібні

Дата: 19 Грудня 2024 Автор: Марія Красненко

11 грудня в парламенті зареєстрували [законопроект № 12301](#), який вносить зміни до Закону “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” та інших нормативних актів. Іншими словами, народні депутати ініціювали нову редакцію профільного закону у сфері внутрішнього переміщення.

Розберемось, для чого потрібні ці зміни і як формувались нові норми закону.

Чому ми говоримо про необхідність змін до закону?

Закон “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” був ухвалений 20 жовтня 2014 року, після початку збройної агресії Росії проти України. Саме він став реакцією, хоч і трохи запізнілою, на розв’язання нагальних питань щодо внутрішньо переміщених осіб. Закон визначив умови їхнього обліку, здійснення соціальних виплат, пенсій, а також забезпечення ВПО медичними послугами. Йшлося також й про підстави функціонування бази даних ВПО, фінансування витрат, пов’язаних з тимчасовим поселенням сімей ВПО у державні та комунальні заклади, забезпечення права на отримання документів, зайнятість, повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування і їхня взаємодія, співробітництво, фінансування у цій сфері тощо.

Втім, з дати ухвалення закону до нього 23 рази вносили зміни. Наступні зміни відбудуться навесні 2025 року у зв’язку з [набуттям чинності додаткових заходів](#), пов’язаних із забезпеченням житлом, зокрема створення Інформаційно-аналітичної системи об’єктів нерухомого майна.

Саме на необхідності переходу від точкових до комплексних, довгострокових і узгоджених із виконавчою гілкою влади рішень, звертали увагу і представники Коаліції організацій, що опікуються питаннями захисту прав постраждалих внаслідок збройної агресії проти України у своїй [Дорожній карті законопроектів](#). Додатковим фокусом визначається необхідність комплексної відповіді на виклики, які виникли після початку повномасштабного вторгнення РФ та вплинули на державну політику щодо внутрішнього переміщення.

Який вигляд мав процес напрацювання нової редакції?

Саме напрацювання та подання змін до закону було визначено завданням [Операційного плану заходів](#) з реалізації у 2023–2025 роках Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року. Ще в серпні 2023 року при Мінреінтеграції створили робочу групу з розроблення проекту змін. До неї входили народні депутати України, представники центральних органів виконавчої влади, обласних військових адміністрацій, громадських

організацій. За результатами 10 засідань робочої групи та на основі напрацьованого першого драфту експертки, зокрема я та директорка з адвокації Центру прав людини Альона Луньова, підготували фінальний текст. Втім, уряд так і не подав документ до парламенту. Документ був переданий групі народних депутатів, більшість з яких надалі увійшли до Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради з питань захисту майнових та немайнових прав внутрішньо переміщених та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України (далі – Комісія).

Комісія, як і депутати, достатньо скептично ставились до необхідності реєструвати нову редакцію. Її зробили це лише через рік після передачі їм напрацьованого тексту. Водночас паралельно депутати від Комісії зареєстрували ще 2 законопроекти, які серед іншого вносять зміни саме до профільного закону: про житлові права та грошову допомогу. Але, можливо, саме через усвідомлення недостатності точкових змін, а також блоку проблем, які можуть бути охоплені в новій редакції профільного закону, депутати таки ухвалили рішення про реєстрацію законопроекту №12301. На жовтневому парламентсько-громадянському форумі, який відбувся у Хмельницькому, його фінальна версія була представлена і надана для обговорення органам центральної влади, місцевого самоврядування і громадськості. Саме доопрацьована версія була підтримана Комісією і внесена до парламенту в тій редакції, яка тепер доступна в реєстраційній картці законопроекту.

Що передбачає нова редакція?

Нова редакція законопроекту передбачає як умовно “технічні” зміни, так і ті, які має відчувати конкретна людина.

Назва перших дуже умовна, оскільки слід розуміти, що саме від таких змін залежить практична реалізація політики або вплив на певних груп людей. Так, законопроектом пропонується визначити повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері внутрішньо переміщених осіб та інших органів виконавчої влади. Ця норма могла здатись непотрібною, адже такий орган існує і багато років робив свою роботу. Проте після змін в уряді Мінреінтеграції перейменовано на Міністерство національної єдності з фокусом на українців за кордоном, а Міністерству розвитку громад та територій з вересня 2024 року повноваження щодо ВПО так і не були передані. Тобто протягом майже 4 місяців ці питання в уряді є “невизначеними” й, можливо, так і не будуть окремо визначеними. Скажу, що це теж можливий варіант, але чи це потрібно наразі країні, де близько 4,6 мільйона зареєстрованих ВПО?

Другим прикладом може слугувати визначеність в проєкті заходів з державної підтримки на всіх етапах внутрішнього переміщення (евакуації, адаптації, інтеграції, повернення до покинутого місця проживання та реінтеграції). Так, це робиться, проте є питання щодо обсягу реалізації (наприклад, проєкт визначає обов’язковість інформування про місце переміщення, що часто не здійснюється на практиці) та в цілому готовності забезпечувати це в майбутньому (адже наразі це визначено лише Стратегією державної політики, яка діє до 2025 року).

Втім, хочу більше зупинитись на тих змінах, які матимуть практичніший вплив. Так, законопроект №12301 передбачає:

- необхідність оцінки потреб переселенців на різних етапах переміщення для визначення обсягу додаткових гарантій, які надаються особі, зокрема надання фінансової допомоги у вигляді допомоги на проживання;
- здійснення соціальних і пенсійних виплат ВПО на загальних підставах незалежно від дати переміщення. (Не мають застосовуватись перевірки, виплати не мають здійснюватися лише через "Ощадбанк" та не має бути вимоги ідентифікації для ВПО, переміщених до лютого 2022 року. Також призначення пенсії ВПО має відбуватись без застосування вимоги підтвердження неодержання пенсії від органів пенсійного забезпечення Російської Федерації);
- гарантії реалізації житлових прав через регулювання діяльності місць тимчасового проживання а також кредитування, фінансовий лізинг, користування чи оренди житла, шляхом використання інших механізмів реалізації права на житло;
- визнання ВПО жителями територіальної громади, в якій вони перебувають, та їхнього права користуватись всіма формами участі територіальної громади у розв'язанні питань місцевого значення, в тому числі участі у радах з питань внутрішньо переміщених осіб. А самі рішення і мають бути в обов'язковому порядку розглянуті органом, при якому вони утворені;
- закріплення гарантій щодо забезпечення доступу до психологічної допомоги, оздоровлення, також отримання засобів реабілітації за адресою проживання особи;
- забезпечення права на освіту дітей з числа внутрішньо переміщених осіб у формі та способі : вибором учня, його батьків (законних представників);
- формування витягу з Баз даних про внутрішньо переміщених осіб замість довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. Це робиться з метою нівелювання залежності доступу до послуг від наявності довідки про взяття на облік ВПО;
- прозорі умови й процедури щодо зняття з обліку (за заявою особи та за рішенням органу соцзахисту населення). Однією з таких підстав є виїзд за межі України на постійне місце проживання або відсутність на території України понад 90 днів поспіль або 180 днів сукупно протягом року;
- допомога на проживання буде серед переліку тих коштів, на які не може бути звернено стягнення.

Яка перспектива ухвалення згаданого законопроекту?

Головним комітетом з розгляду законопроекту є Комітет ВРУ з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин. Саме в ньому, передбачаю, відбудеться подальше доопрацювання тексту. Й можна запевнити, таких правок буде багато, оскільки нова редакція не обмежує характер їх надання. З огляду на це в процесі опрацювання тексту можуть з'явитись як практичні позитивні речі, так і суто популістичні. Для убезпечення від останніх, експертне середовище має й надалі слідкувати за ходом цього законопроекту. І робити це так само, як протягом попередніх півтора року для потрапляння тексту в парламент.

Марія Красненко, експертка з питань внутрішнього переміщення

Цей матеріал профінансований UK International Development від уряду Великої Британії; висловлені погляди необов'язково відображають офіційну позицію Уряду Великої Британії.